

Vrouwen over de kerken (1982)

Als relatieproblemen opkomen, verlaten de functionarissen het toneel

Sieth Delhaas

de Bazuin, 2 juli 1982

Inleiding

Als de restauratie van de hoeve, behorend bij het seminarie Rolduc meezit, kan eind van dit jaar het door Mgr. Gijsen noodzakelijk geachte 'familiepastoraat' beginnen. Er worden een aantal kamers van die hoeve zo ingericht, dat ouders mét hun kinderen daar weekenden kunnen doorbrengen om samen bezig te zijn over huwelijk, omgaan met de kinderen, het geloof van de kinderen, het geloof van de ouders en hoe je je geloof laat doorwerken in het dagelijks leven.

Het is te hopen, dat wat de deelnemers aan deze familiecurssussen wordt voorgehouden niet slechts datgene is wat reactionaire, celibataire mannen als inhoud zien van 'het' huwelijk. Het zal voor de kerk zelf én de vele gezinnen, die ondanks alles nog heil zien in het kerkelijk instituut, veel meer vruchten afwerpen als ook stemmen van vrouwen daar mogen meeklinken.

Van vrouwen bijvoorbeeld, die meegedaan hebben aan de enquête, die het Katholiek Vrouwengilde eind 1980 onder haar leden hield n.a.v. de Algemene Bisschoppensynode in september van dat jaar, die handelde over de taken van het christelijk gezin in de wereld van vandaag. Bijna zestig procent van de deelnemsters beaamden de stelling, dat de gedachten en wijze woorden van bisschoppen en hoge kerkelijke leiders te ver af staan van de werkelijkheid zoals vrouwen die in hun gezinnen kennen. De stem van de vrouw moet in zulke vergaderingen gehoord worden. Anderen toonden zich teleurgesteld in de synode, eisen eigen verantwoordelijkheid op en willen volgens eigen geweten beslissingen nemen, of stellen heel laconiek, dat de meeste gelovigen zich niet veel van de synode aantrekken. Slechts vijftien procent van de formulieren lieten een keuze zien voor de bekrachtiging van rooms-katholieke waarden van huwelijk en gezin 'omdat de mensen in deze tijd zo'n houvast nodig hebben'.

De kerk als afwezige

Dat kan een begin zijn voor de organisatoren in Rolduc. Doorbijten in de zure huwelijksappel kan aan de hand van het in maart jl. verschenen boekje 'Een blikopener', waarin vrouwen zich uitspreken over huwelijk, relaties en pastoraat.

Een boekje, dat kerkelijke machten en overheden niet ongestraft terzijde kunnen leggen als oninteressant. De vrouwen, die hier uitgebreid ontboezemingen doen over de binnenkant van hun leven hebben in elk geval allemaal een kerkelijk huwelijk gesloten, en hebben op enkelen na, nog altijd een band met de kerk. Samen lieten ze een niet onaanzienlijk aantal kinderen in hun kerk dopen met alle verwachtingen van dien.

Deze vrouwen, die in leeftijd variëren van twintig tot zeventig jaar, behoren tot verschillende kerkelijke richtingen. Ze hebben door middel van een heel uitgebreid vragenformulier geprobeerd antwoord te geven op de vraag: wat heeft de kerk voor invloed op ons huwelijks-/gezinsleven, onze relaties als alles 'goed' gaat of als er problemen zijn? Ze zijn, zichzelf bevragend, tot de ontdekking gekomen, dat de kerk afwezig is; wel een rol speelt, maar dan ook niet meer dan dat bij doop, huwelijk en andere plechtigheden, waarbij het gezin in het vizier komt. Maar als er problemen komen, spanningen ontstaan, conflicten de verhoudingen op scherp stellen, dan blijken de mensen, meestal mannen, die namens de kerk in het levensdrama meespelen, voortijdig het toneel te hebben verlaten of een taal te spreken, die niet bij het stuk past.

Toch zeggen al deze vrouwen, dat er vanuit het instituut kerk aandacht móét worden geschonken aan relaties. Niet beperkt tot het praatje met een a.s. bruidspaar, 'maar', zegt een 47-jarige 'het pastoraat zou meer aandacht moeten hebben voor veranderingen in relaties. Ik ben me er wel van bewust, dat de priesters het zeer moeilijk hebben met de snelle ontwikkelingen op dat pastorale terrein en de vasthoudendheid vanuit Rome en de af keer daar voor vernieuwingen'.

Uit nood geboren

In opdracht van de werkgroep De Vrouw in Kerken Samenleving van de Raad van Kerken in Nederland heeft een speciale sub-werkgroep deze *Blikopener* samengesteld. Een werkgroep 'uit de nood geboren'.

Vrouwen, bezig met feministische theologie, vanuit allerlei kerken samengekomen op het vormingsinstituut Kerk en Wereld in Driebergen, zich verdiepend in weerstanden, die zich emanciperende vrouwen in de kerk ondervinden. Er zich pijnlijk van bewust, toen al in april 1979, dat allerlei problemen binnen gezinnen met betrekking tot drugsgebruik, samenwonen, verslechterende huwelijksrelaties en echtscheidingen maar al te gemakkelijk werden toegeschreven aan de ontbindende krachten van het feminisme.

Maar niet het feminisme mag daarvoor als schuldige worden aangewezen, vonden zij, maar meer de nog altijd afhankelijke positie van de vrouw ten opzichte van de man. Het feminisme mocht niet de haak worden, waaraan al deze voor de bestaande orde ongewenste situaties, konden worden opgehangen. Belangrijker nog: deze vrouwen vonden het noodzakelijk, dat er gezocht werd naar een mogelijkheid om mensen in zulke klemsituaties eerder aan de praat te krijgen. Met elkaar of met derden. Te vaak wordt er pas gepraat als het-te-laait-is.

Welke rol speelt de kerk dan? vroegen ze zich af. Waarom faalt het traditionele pastoraat? Waarom wachten gelovigen zich er wel voor de hulp van een geestelijke in te roepen? Omdat ze bang zijn voor het waarschuwend vinger-tje dat zal worden opgeheven? Voor de lijkwast, die overeenkomstig het traditionele christelijke harmoniemodel tevoorschijn zal worden gehaald? Omdat men weet, dat er niet écht een luisterend oor zal zijn, een erkennen van eigen mondigheid, eigen keuzes? Toch is er dat sterke verlangen, dat er een eindje

meegelopen wordt op een moeilijk stuk levensweg, dat er meegezocht wordt naar een begaanbare, soms andere levensweg.

Verbijsterende verhalen

Honderd formulieren met stellingen en vragen zijn heel gericht uitgedeeld en anoniem door 85 vrouwen beantwoord. Een heel enkele, die ook op deze wijze niet af durfde steken naar eigen innerlijke diepten, beperkte zich tot een ja of nee. Voor het overige zijn er bloedwarme verhalen geschreven, eerlijk, benauwend, in-triest, verbitterd. Sommigen moedig toch samen met de levenspartner pratend in een verbeterde worsteling om elkaar niet kwijt te raken. Meestal toch een ontmoedigd constateren van veel gemist geluk, van valse verwachtingen, zich bedregen voelen.

Verbijsterend omdat zoveel gevoelens van rancune, spijt, verdriet, eenzame strijd, miskennis op deze manier onverwacht getoond werden. Waarom die openheid? Toch een noodkreet?

Ik denk inderdaad, dat die openhartigheid een noodkreet is. In de inleiding van de enquête werd de hoop uitgesproken om tot een nieuw soort pastoraat te komen. Vrouwen zien daar heil in. Zelfs als dit van de kant van de kerk komt, ondanks alle teleurstellingen en afwezigheid die ze daarvan hebben ondervonden.

In de *Blikopener* zijn niet alleen de uitkomsten van de vragen terug te vinden. Letterlijke citaten staan tussen de meer globale overzichten. Daarnaast zijn de volledige tekst en de inleiding tot de stellingen en de vragen opgenomen. Heel belangrijk materiaal voor werkers en groepen binnen de kerk, die ermee aan de gang willen. Daarmee is de mogelijkheid gegeven om niet alleen de vragen in eigen kring te beantwoorden en zicht te krijgen op de eigen situatie, maar ook om na te gaan welke gedachtenontwikkelingen er ten grondslag liggen aan stelling en vragen.

Kerkelijke werkers mogen de inbreng van vrouwen niet minachtend voorbijlopen als ze zeggen bezig te willen zijn met 'het gezin'. Eigenlijk is dit in het verleden altijd gebeurd. En de kerk krijgt er nu, terecht, de rekening van gepresenteerd.

Zou dat misschien de reden kunnen zijn waarom zoveel vrouwen de laatste jaren laten (...) de kerk verlaten. Hoe onzorgvuldig springt de kerk om met zo'n potentieel aan warm geloof, alsof ze die sterke krachten niet in dienst zou moeten nemen om niet dood te bloeden aan het eeuwenlang snijden in eigen vlees. Afgezien van wat de kerk van plan is te gaan doen: het is erg hoopvol voor de mensheid in het algemeen, dat zoveel geloof, zoals deze verhalen-schrijvende vrouwen manifesteren, zelfstandig en welig, maar buiten de kerkmuren, tiert.

Pastoraat aan elkaar

De werkgroep is gaan zoeken naar een nieuw soort pastoraat, dat zich in eerste instantie zou moeten richten op de vrouw, rondom huwelijk, seksualiteit, haar plaats daarin tot nu toe en

de veranderingen die optreden als één van de partners, of beiden, snel verandert, dat er vervreemding ontstaat.

De vrouwen, in haar eigen leven ook geconfronteerd met deze problematiek, kozen er voor eerst onderling de eigen ervaringen rond huwelijk, scheiding, seksualiteit en emancipatie diepgaand uit te wisselen: de veranderingen, die zij in de loop van hun leven bij zichzelf hadden bespeurd t.a.v. het mens-/vrouw-zijn, het huwelijk, trouw, jezelf-zijn. Een heel belangrijke en onverwachte ontdekking was, dat door de uitwisseling van ervaring en gevoelens zij elkaar verder hielpen. Met name die vrouwen uit de groep, die in die periode van voorbereiding zelf in een crisissituatie leefden, hebben heel sterk de hulp van het heel persoonlijke gesprek ervaren als een manier om verder te komen. Een bevoorrechte positie, die ontstaan was door deze vorm van pastoraat-aan-elkaar. Door het tijd nemen voor elkaar – zich uitspreken, zich kwetsbaar opstellen, elkaar, ook kritisch, bevragen over het waarom van eigen manier van leven, houding, reageren, met of naar de partner toe – hadden zij meer zicht gekregen op zichzelf.

Om zo, alleen met de resultaten van de eigen ontboezemingen aan te komen bij de opdrachtgevers vonden zij echter niet terecht. Daarom werd besloten aan de hand van een eigen ‘levensverhaal’ een probleemstellingen- en vragenlijst te maken, die beantwoord zou moeten worden door gehuwde vrouwen van wie men vermoedde, dat zij in hun leven bezig waren met deze problematiek. Hieraan hoopte de werkgroep eigen ervaringen te toetsen en hun inzicht te verbreden.

Nestwarmte en de kerk

Tegelijkertijd wordt door de Blikopener duidelijk, dat met name Rome maar ook de protestantse kerken geen werkelijke invloed meer uitoefenen op het leven van alledag van hun leden. Het juk van regels en geboden, dat eeuwenlang de gelovigen is opgelegd, is in deze tijd van zelf-bewustwording, eigen verantwoordelijkheid aanvaarden, afgegooid. De bijbel, die vrouwen in deze tijd, vaak door de bevrijdende klanken vanuit de feministische theologie, opnieuw en zelfstandig zijn gaan lezen, blijkt een zekerder kompas dan de regels, die de kerk begrenzend, inperkend en meestal discriminerend stelt.

Een 41-jarige vrouw zegt het heel toepasselijk: ‘De creativiteit, die Jezus ons voorhield in zijn leven op aarde, wat jammer dat we er zo weinig van naleven en zo gauw verzanden in uitspraken van bijv. Paulus’, en een 31-jarige merkt op als het over seksualiteit en geloof gaat: ‘Die paus heeft het ons nog weer eens duidelijk gezegd: seks is gericht op kinderen krijgen, je mag er zéker niet van genieten. Alle heerlijke andere mogelijkheden van je lijf en dat van je partner mag je niet gebruiken. Die gevoelens hebben we toch niet voor niets gekregen? Ik zou willen dat de kerk eens ophield met te denken, dat zij de mensen mag vertellen wat ze moeten doen of laten ... Maar ja, het is ook een mannenkerk, niet alleen de katholieke, ook de reformatorische’.

Eigenlijk vinden alle vrouwen, die aan de beantwoording van de formulieren hebben meegedaan, dat het pastoraat aandacht moet hebben voor veranderingen in relaties, al is het hoe nog niet beantwoord. Een oudere vrouw huivert: ‘Als u met de kerk de clerus bedoelt dan voel ik me bang worden bij wat ik om me heen zie; deze heren zijn alleen bekend met de oude huwelijksproblemen.’

Het is heel ontmoedigend te lezen, dat zowel de protestantse als de rooms-katholieke vrouwen verreweg negatieve ervaringen hebben t.a.v. pastoraat rondom en in het huwelijk. Als scheidingen ter sprake komen – en acht vrouwen putten uit eigen ervaring – klaagt een dominee, dat er zo weer een huwelijk de mist in gaat, maar verzuimt de scheidenden te vragen wat er nu werkelijk aan de hand is. ‘Je voelt je volkomen in de kou staan’, rilt een gescheiden vrouw over de nestwarmte in de kerk.

Door alle ervaringen rondom de enquête zijn er verwachtingen gewekt van onderling pastoraat, samen met vrouwen: feministische praatgroepen. Even belangrijk is om niet in dezelfde fouten als de ouders te vervallen, vanuit de kerk heel gericht te werken aan de voorbereiding van jongeren op huwelijk of een andere relatievorm. Hier en daar gebeurt het. Maar dan ook niet meer dan hier-en-daar. Afhankelijk van de persoonlijke interesse en de inzet van de parochiepastor.

Zuster Antoinette van Pinxteren, voorzitter van de werkgroep De Vrouw in Kerk en Samenleving schrijft in het voorwoord van de Blikopener: ‘Dit boekje laat ons kennismaken met een voorzichtig zich aandienende nieuwe vorm van pastoraat: het pastor zijn voor elkaar. De afdeling vrouwenwerk van de hervormde Stichting Kerk en Wereld, die al vijf jaar lang vrouwen stimuleert om bezig te zijn met geloven en vrouw-zijn, heeft plannen om dit onderlinge pastoraat te steunen. Een mogelijkheid is vrouwen hiervoor toe te rusten. Intussen heeft de praktijk geleerd, dat de vrouwen, die samen het hele voorbereidingsproces doorleefden en het boekje samenstelden, zélf al pastor mochten zijn. Zij hebben zich, in afwachting van wat er vanuit ‘het kerkinstituut’ op gang zal komen, beschikbaar gesteld voor mensen, die hulp nodig hebben.